

Yhdenvertaisuuslaki ja vammaispalvelut

Etelä-Pohjanmaan vammaissosiaalityön klubi 1/2024

Yhdenvertaisten vammaispalvelujen jäljillä

6.6.2024

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuslakia ja on riippumaton ja itsenäinen laillisuusvalvoja

- Vuonna 2023 valtuutettu sai noin 1.700 syrjintäyhteydenottoa. Jos yhteydenotossa on yksilöityä tietoa syrjinnästä ja syrjintäperusteesta, voi syntyä syrjintäoletta.
- Valtuutettu laatii ja teettää selvityksiä, julkaisee raportteja sekä tekee aloitteita. Valtuutettu antaa neuvoja ja lausuntoja (laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta 3§, 30.12.2014/1326)
- Valtuutetulla on oikeus pyytää tietoja, asiakirjoja (myös salassapidettävää) ja selvityksiä syrjivältä taholta. Valtuutettu voi esittää perustellun kannanoton syrjinnästä ja edistää sovintoa osapuolten välillä tai antaa yleisiä suosituksia syrjinnän ehkäisemiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (yhdenvertaisuuslaki 19 §, 30.12.2014/1325). Valtuutettu ei anna täytäntöönpanokeloisia tai sitovia ratkaisuja.
- Valtuutettu voi viedä asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan, joka antaa oikeudellisesti sitovia ratkaisuja (valitustie HaO → KHO)
- Syrjinnän uhrilla on oikeus hyvitykseen (ei ole vahingonkorvaus)

Tärkeimmät yhdenvertaisuuslaista

1/2

- Yhdenvertaisuuslakia **sovelletaan yksityisessä ja julkisessa toiminnassa pois lukien** yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluva toiminta sekä uskonnonharjoitus.
- Tärkeimpänä syrjinnän kieltö (YVL 8 §)
  - Välitön ja välillinen syrjintä
  - Kohtuullisen mukautuksen epääminen (koskee vammaisia henkilöitä)
  - Häirintä (henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen, johon liittyy syrjintäperuste ja halventava, nöyryyttävä tai uhkaava ilmapiiri)
  - Ohje tai käsky syrjiä

Tärkeimmät yhdenvertaisuuslaista

2/2

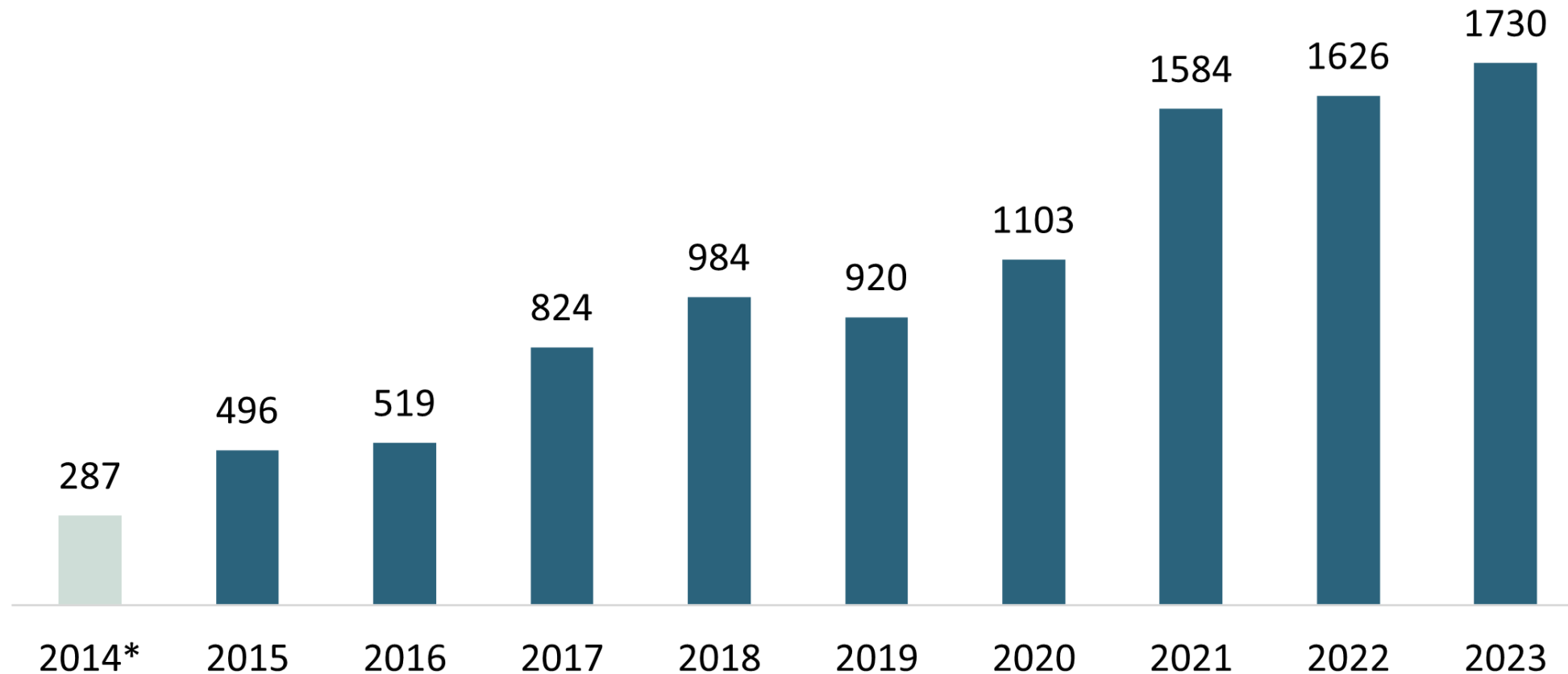
- Yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuus **koskee viranomaisia , koulutuksen järjestäjiä, varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia, työnantajia.**
  - Edistämisvelvollisen toimijan tulee arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Toiminnassa jatkuvasti huomioitavan edistämisvelvoitteen lisäksi velvollisuus sisältää velvoitteen laatia yhdenvertaisuussuunnitelma.
  - Suunnittelovelvoite koskee myös julkista palvelutehtävää hoitavia yksityisiä toimijoita, mukaan lukien sote- ja esimerkiksi päihdepalveluissa.
- Velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia vammaiselle henkilölle **koskee viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä, työnantajia sekä tavaroiden ja palveluiden tarjoajia.**
- **YVL 27 §n** mukainen pyyntö **velvoittaa tuomioistuimia** varaamaan YVLlle tilaisuuden lausua asiassa, vedotkaa!

Samanlainen kohtelu $\neq$ yhdenvertaisuus

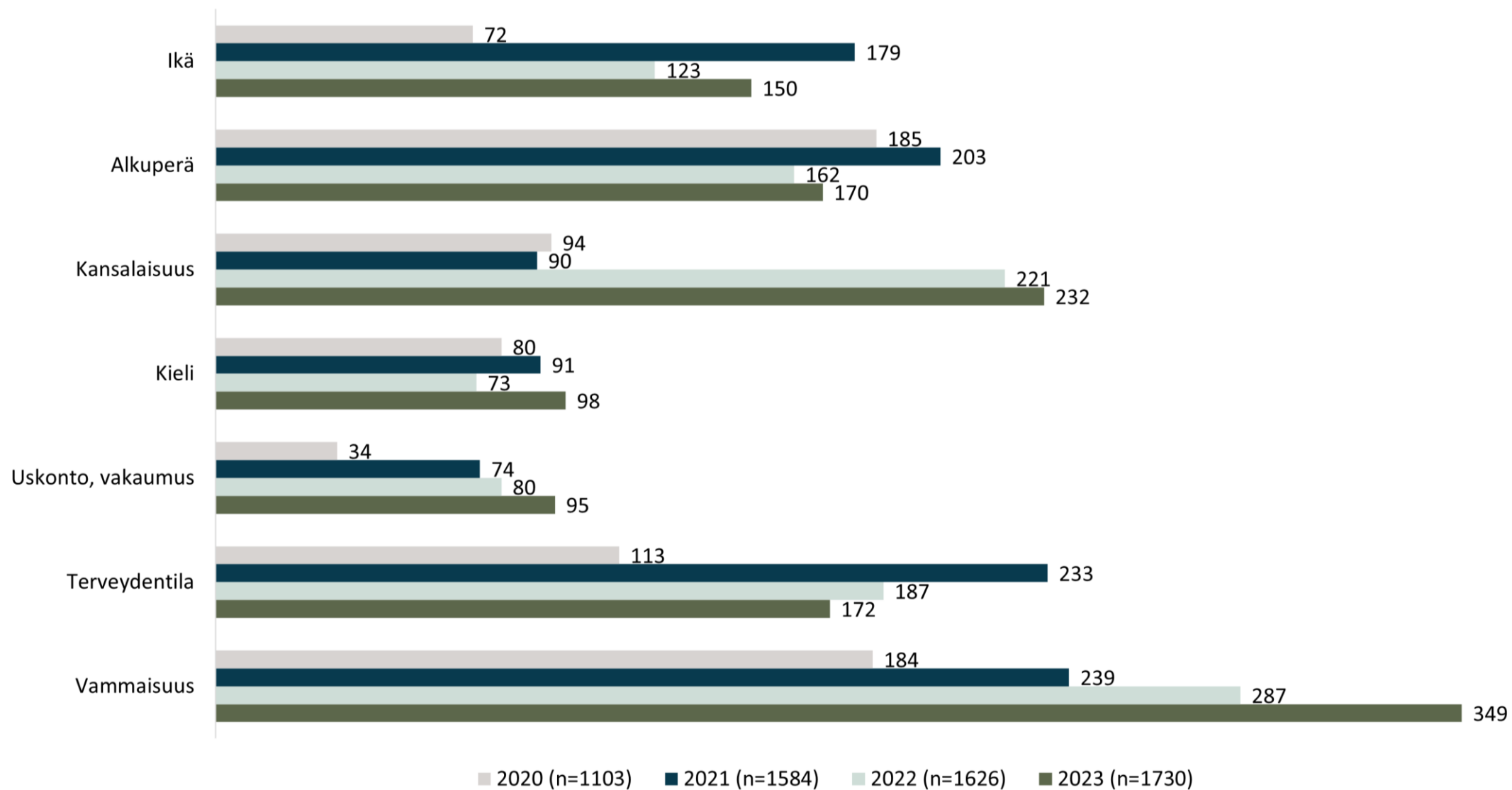

Syrjäntäyhteydenottojen määrän kehitys 2014-2023

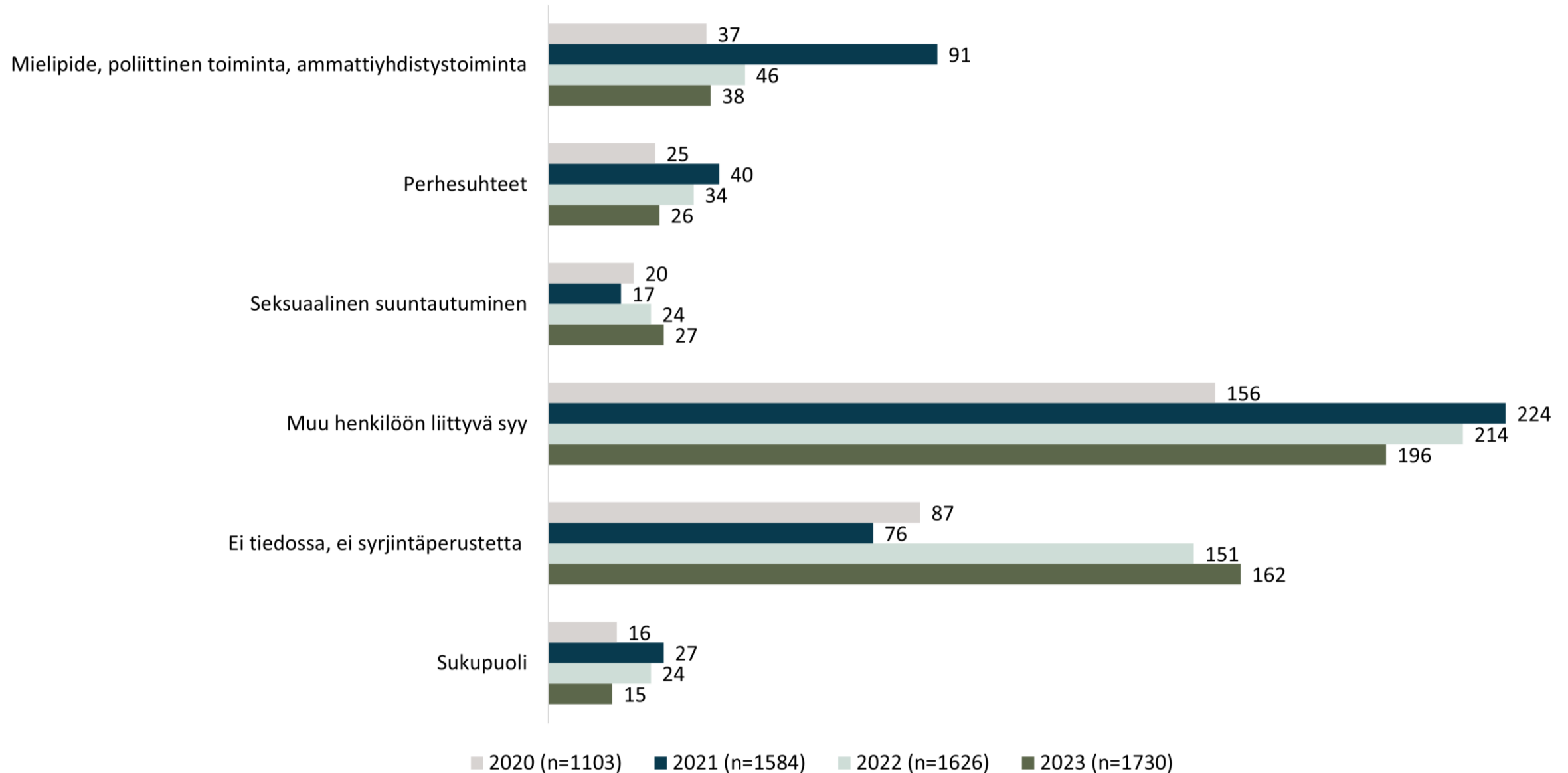

*Vähemmistövaltuutetun toimivalta laajeni vuoden 2015 alusta: aiemmin yhdenvertaisuuslaissa syrjäntäperusteena oli vain etninen alkuperä

Yhteydenotot syrjintäperusteittain 1/2

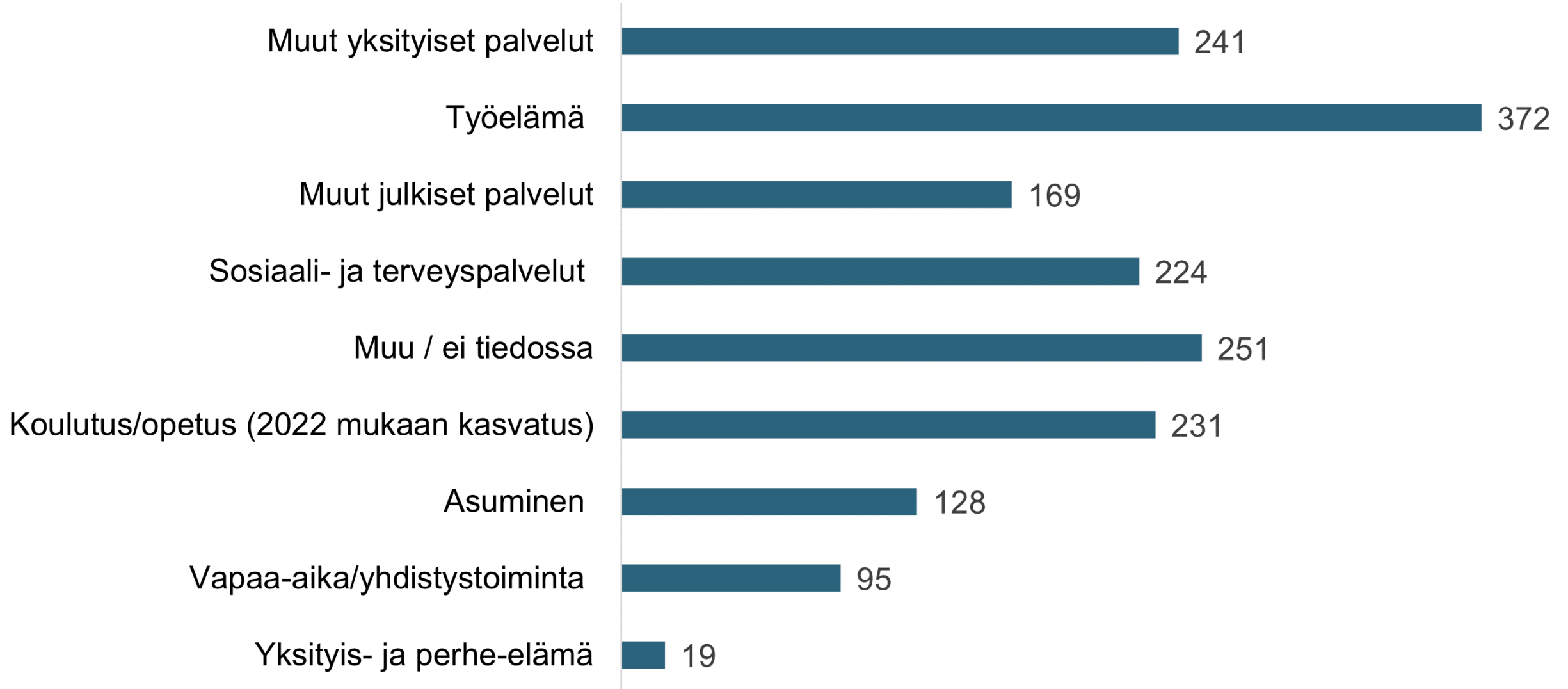

Yhteydenotot syrjintäperusteittain 2/2

Syrjintäyhteydenotot elämäntilanteittain 2023

Välitön syrjintä (YVL 10 §)

- Syrjintä on välitöntä jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.
- Epäsuotuisa kohtelu on menettely (teko tai laiminlyönti), jolla menettelyn kohde (tietty henkilö tai henkilöryhmä) asetetaan muihin nähden huonompaan asemaan
  - erilaiset rajoitukset, vaatimukset, rasitteet tai velvoitteet
  - yleisesti saatavilla olevan etuuden, palvelun tai oikeuden epääminen tai rajoittaminen
  - [Svea keissi](#) ks. Mm [HS](#)
  - Oman äidinkielen käyttö viranomaisessa ks. [lautakunnan tapausseleste](#) (päätös pysyi hallinto-oikeudessa)
- Epäsuotuisa kohtelu voi ilmetä myös erilliskohteluna (segregaatio)

Välillinen syrjintä (YVL 13 §)

- Näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa henkilön muita epäedullisempaan asemaan esimerkiksi vammaisuuden vuoksi -> näennäinen yhdenvertaisuus
- Syrjivyyys ilmenee usein siten, että johonkin tiettyyn ryhmään kuuluvien henkilöiden on tosiasiasa muita vaikeampi täyttää jokin asetettu edellytys tai valitulla toteuttamistavalla on kielteisiä vaikutuksia nimenomaan ja vain heihin
- Lautakunnan lainvoimainen [ratkaisu liittyen vammaisen lapsen oikeuteen esteettömään koulunkäyntiin](#) (väistötilojen esteellisen sisäänkäynnin takia vammaisen lapsi joutui käyttämään kiertoreittiä, joka asetti hänet epäedullisempaan asemaan muihin koululaisiin nähden)
  - Lue erityisasiantuntija Matti Jutilan [blogi](#) aiheesta
- [Kuntosalin esteettömyys](#), ei lainvoimainen
- [hotellin esteettömyys](#), ei lainvoimainen

§

”julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kun lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.”

PL 19 §

Vammaispalveluiden rooli yhdenvertaisuuden toteutumisessa on erittäin suuri

- Hyvinvointialue päättää järjestämistavasta. Järjestämistavan valinta ja hankintojen kilpailuttaminen ovat avainasemassa vammaispalveluiden yhdenvertaisen toteutumisen. Ks. [Valtuutetun suositukset vammaispalveluiden järjestämiseksi](#)
- Kuljetuspalveluiden toimimattomuuden arviointi syrjintänä:
  - taksit jäävät saapumatta, esim. koska haja-asutusalueelle ajaminen asiakkaan lyhyttä asiointimatkaa varten ei ole liiketaloudellisesti kannattavaa
  - kuljetuspalvelu ei mahdollista työntekoa, perhe-elämää tai näiden yhteensovittamista
  - esteetön kalusto tai kuskien ammattitaito (kielitaito, tietämys / ymmärrys eri toimintarajoitteista) ei riitä alueen käyttäjien tarpeisiin
  - aika tilaamisesta kyydin saapumiseen on liian pitkä eikä mahdollista tavanomaista elämää
- Eri käyttäjäryhmien osallistaminen valmisteluun

Vammaispalvelut ja velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin

- Vammaiset ihmiset eivät ole homogeeninen ihmisryhmä yhtään sen enempää kuin vammattomakaan ihmiset.
  - Peruuntuneita tapaamisia, odotusta ja turhautumista – Lue 4 kokemusta Eloisan uudistuneista kuljetuspalveluista ([Itä-Savo 24.2.2024](#))
- Mukautustarve vähenee kun järjestämistavassa ja kilpailutuksessa on huomioitu yhdenvertaisuuskysymykset
- Velvollisuus on kiistaton. Huom! Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tuore [oikeuskäytäntö](#) (blogikirjoitus 30.11.2023 YVV:n sivuilla)

Helsingin hallinto-oikeus 3.2.2023 päätös 607/2023 (julkaistu [Finlex](#))

1/2

- Kuulovammainen henkilö, joka kommunikoi puheella (sisäkorvaistutteen) oli oikeutettu Kelan tulkkauspalveluun (puhuttu eng kirjoitettu eng, puhuttu fin - kirjoitettu fin sekä selkokielineen kirjoitustulkkaus fin-fin). Henkilön äidinkieli englanti; henkilö asunut ja työskennellyt Suomessa yli 25 vuotta ja pyrkinyt oppimaan suomea useilla kursseilla.
- Pyysi kohtuullista mukautusta kirjoitustulkkauksen toteuttamisena puhutusta suomesta kirjoitettuun englantiin (liittyi vertaistukitoimintaan jossa osallistujat kommunikoiivat suomeksi). Asia käsiteltiin ensin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa ja sitten vielä Kelan valituksen johdosta Helsingin hallinto-oikeudessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu oli hakijana ja vammaisen henkilö asianomistajana.
- KEELA: Tarve mukautetulle tulkkauskelle johtui puutteellisesta kielitaidosta
  - HaO: Kielitaidon puutteen taustalla on se, että henkilön on ollut kuulovammastaan johtuen vaikeaa oppia kieltä, joten mukautuksen tarve on johtunut vammasta.

KELA: tulkkauspalvelulaki ei anna toimivaltaa järjestää tulkkauspalvelua yhdeltä puhutulta kieleltä toiselle puhutulle kielelle

HaO: Tulkkauspalvelulain 4 §:ää (voimaan 2010) ei voida tulkita ilman, että otetaan huomioon YVL:n (voimaan 2015) ja CRPD:n (voimaan 2016) mukautusta koskevat vaatimukset.

KELA: ei voida varmistaa laatua ko. tulkkaukselle eikä olisi tasapuolista muita asiakkaita kohtaan

HaO: on tapauskohtainen mukautuksesta, jolla pyritään vastaamaan tietyn vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin (ks. Myös KHO 2020:60 koulukuljetusratkaisu)

Mukauttaminen yksittäisessä konkreettisessa tilanteessa ei siten tarkoita yleistä linjaa kohtuullisten mukautusten myöntämisessä. Ko. asiassa tulkkauksen mukautus on ollut yksittäistapauksessa välttämätön ja tarpeellinen sekä asianmukainen henkilön oikeuksien turvaamiseksi.

Henkilö oli ehdottanut Kelalle 3 tulkkiä, jotka pystyivät tarjoamaan kirjoitustulkkausta puhutusta suomesta kirjoitettuun englantiin. Kela ei ole väittänyt että ehdotetut tulkit eivät olisi sopivia eikä osoittanut muutenkaan etteikö järjestäminen olisi ollut Kelalle tosiasiallisesti mahdotonta tai aiheuttanut suhteettoman rasitteen.

Lautakunnan mukautusratkaisu koskien VPL kuljetuspalvelua

- Mukautusvelvollisuus koskee myös vammaispalvelulain nojalla järjestettäviä palveluja.
- Vammaispalveluiden järjestämistä ja päätöksentekoa ohjaavat soveltamisohjeet tai erilaiset toimintakäytännöt eivät saa muodostaa estettä mukauttamiselle.
- [Lautakunnan ratkaisu koskien kuljetuspalvelua](#) (lainvoimainen): Hyvinvointialue syrji vammaista henkilöä, kun se ei myöntänyt henkilölle oikeutta käyttää hänelle myönnettyjä kuljetuspalveluita mökkipaikkakunnalla kotikunnan ohella kohtuullisena mukautuksena. Hyvinvointialue oli perustellut päätöstään muun muassa ohjeellaan siitä, että muillekaan asiakkaille ei myönnetä oikeutta kuljetuspalveluihin kotikunnan ulkopuolella.
- Katso myös [KHO 2022:43](#) (Työssäkäynnin mahdollistava kuljetuspalvelu – Myönnetyn kuljetuspalvelun käyttäminen toissijaisella työskentelypaikkakunnalla).

Vammaisen henkilön asioimisen sairaalassa mahdollistavien kohtuullisten mukautusten epäminen oli syrjintää

lautakunnan ratkaisu vuodelta 2023, lainvoimainen, [ks. tiedote](#)

- Asia koski vammaisen henkilön asiointia sairaalan poliklinikalla. Henkilö pyysi mahdollisuutta ilmoittautua vastaanotolle muulla tavoin kuin suullisesti sekä mahdollisuutta odottaa vastaanottoajan alkamista rauhallisessa tilassa. Sairaala epäsi mukautukset vedoten toimintakäytäntöihinsä ja asetti mahdollisten erityisjärjestelyiden ehdoksi sen, että vammaisen henkilö osoittaisi mukautuksen tarpeen lääkärinlausunnolla tai asiantuntijan laatimalla suosituksella.
- Lautakunta: poliklinikalla noudatetut ilmoittautumista, vastaanoton odottamista ja vastaanotolla paikalla olevaa henkilökuntaa koskevat toimintakäytännöt vaikuttavat olennaisesti hakijan YK:n vammaisyleissopimuksessa turvattuun oikeuteen parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella.
- Lautakunta: sairaala syyllistyi syrjintään evätessään kohtuulliset mukautukset, eikä asiointiin mukauttaminen olisi ollut kyseisessä tilanteessa kohtuutonta.
- Lautakunta: viimekätisen päätöksen siitä, miten tai millainen mukautus toteutetaan, tekee mukautuksiin velvoitettu toimija.
- Asiakaslähtöiset ja monikanavaiset palvelut vähentävät tarvetta mukauttamiselle.

Vammaisen henkilön kohtelu poliisivankilassa EOA Petri

Jääskeläisen ratkaisu 24.1.2024 [EOAK/151/2023](#)

- Alaraajahalvaantunut henkilö oli kuljetettu ilman pyörätuoliaan poliisivankilaan, jonka tilat olivat liikkumisesteiselle kantelijalle sopimattomat. Kantelija oli muun muassa joutunut ulostamaan eri puolille putkaa kyljellään maaten.
- Oikeusasiamies pyytää Poliisihallitusta hankkimaan kustakin poliisivankilasta selvityksen, miten niissä on otettu huomioon vammaiset ja liikkumisesteiset asiakkaat ja varauduttu kohtuullisten mukautusten järjestämiseen. Lisäksi oikeusasiamies esittää Poliisihallituksen harkittavaksi, olisiko poliisikunnalle syytä järjestää koulutusta vammaisten henkilöiden oikeuksista ja olisiko niistä syytä antaa yleistä ohjeistusta.
- Oikeusasiamies kiinnittää Poliisihallituksen ja sisäministeriön vakavaa huomiota kyseisen poliisivankilan tilojen ja rakenteiden puutteisiin. Tilat oli tarkoitettu väliaikaisiksi, mutta ne ovat olleet käytössä vuosikausia.
- Oikeusasiamies esittää, että Suomen valtio hyvittää kantelijalle häneen kohdistuneet loukkaukset.
- Kantelun käsittelyn yhteydessä kävi ilmi, että kantelija oli kuljetettu poliisivankilalle poliisiauton takatilan lattialla. Tieosuudella nopeusrajoitus on välillä ollut jopa 100 km/h. Oikeusasiamies on ottanut poliisiajoneuvojen kuljetusturvallisuutta koskevan asian käsiteltäväksi omana aloitteena.

Muuta mielenkiintoista

- FIMLAB laboratoriot (Tre) ja näkövammaisille esteelliset ilmoittautumisautomaatit, parannuksia tulossa, Tampereen seudun näkövammaiset yhteistyössä YVVn kanssa, seuraa YVVn tiedotusta.
- Vammaisen lapsen vanhemman oikeus tartuntatautipäivärahaan (käsittelyssä lautakunnassa).
- Viittomakielisen potilaan tulkkauksen laiminlyönti erikoissairaanhoidossa (käsittelyssä lautakunnassa, välillinen syrjintä, vammaisuus ja kieli).
- Asunto-osakeyhtiön mukautusvelvollisuus, oikeustila epäselvä (vireillä juttuja lautakunnassa ja hallinto-oikeudessa).

Luettavaa / hyödyllisiä linkkejä

- Yhdenvertaisuusvaltuutetun [vuosikertomus 2023](#)
- Valtuutetun [lausunto](#) uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamiseen liittyen
- Vammaispalvelut hyvinvointialueilla syksyllä 2023; [THL työpaperi 26/2024](#)
- [Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta](#); Helsingin yliopiston selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa (2023)
- [Näkökulmia suomalaisen terveydenhuoltojärjestelmän oikeudenmukaisuuteen](#) THL työpaperi 8/2023
- Suomi tarvitsee pitkäjänteisiä antirasistisia toimia kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. [Being Black in the EU –selvitys](#).

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

Kiitos!

Elli Björkberg, erityisasiantuntija (OTK, VT)

Elli.bjorkberg@oikeus.fi

p. 029 566 6900

[Tilaa yhdenvertaisuusvaltuutetun uutiskirje](#)

yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi

Instagram / Facebook / LinkedIn @yhdenvertaisuusvaltuutettu

X / @yhdenvertaisuus

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN